

Institute for Nature Conservation of Vojvodina
Province

Zaštićene vrste i područja na Dunavu (koja se preklapaju sa kritičnim sektorima)

Marko Tucakov

5. sastanak

Forum zainteresovanih strana projekta “Priprema
dokumentacije za hidrotehničke radove
na kritičnim sektorima reke Dunav u Srbiji”

Beograd, 26. oktobar 2012.

Istorija

Područje Podunavlja bilo je poligon **istorijskih strukturnih intervencija** sa ciljem:

- zaštite od poplava (izgradnja nasipa za zaštitu od poplava koja je na dve celine presekla poplavna područja)
- olakšanja plovidbe (učvršćivanje korita, učvršćivanje obala, stabilizovanje plovnog puta bagerovajem)
- izgradnje obaloutvrda i pragova, regulacija niskih vodostaja zatvaranjem rukavaca
- proizvodnje struje (izgradnja brana)
- poboljšanja poljoprivrede (izgradnja nasipa i isušivanje)
- šumarstva (zasadi domaćih i stranih vrsta)
- urbanizacije (zone za stanovanje i industriju, rekreacija, iskopavanje građevinskog materijala)

Najvažniji efekat istorijskih promena na Dunavu: **dinamičan prirodni predeo pretvoren je u regulisani vodotok za različite vrste korišćenja.**

Rezultati istorijskih primena

- Intervencije su za sobom povukle i ekološke efekte, kao što je erozija korita, otvaranje rukavaca, veštačke nasipe, promenjenu hidrologiju itd, i često imaju višestruke funkcije koje kombinuju poboljšanu plovidbu, iskorišćavanje energije vode, zaštitu od poplava i ostala korišćenja poplavnih područja: za poljoprivredu, urbani razvoj itd.
- One takođe imaju uticaj i na ekologiju reke, tj. na vrste, staništa, ekosisteme, rečnu hidrologiju (količina vode) i morfologiju uzduž cele reke.

Savremene kompleksne potrebe izmenjenog Dunava

- Dinamika sedimenta / stabilnost korita
- Uzdužna prohodnost
- Poprečna povezanost
- Rečna i poplavna staništa
- Uticaji povezni sa plovnihm putem: usklađivanje plovnog puta u skladu sa stanjem reke, uspostavljanje pravila pri nižem i srednjem vodostaju, smanjivanje uticaja vazanih za plovila
- Razvoj vizije

Ključna područja na Dunavu u Srbiji (između 1433. i 1173. r. km)

MEĐUNARODNO PROGLAŠENA:

- Ramsarski lokaliteti (uspostavljeni prema odredbama Konvencije o vlažnim staništima, Ramsar, Iran, 1971)

- Međunarodno značajna područja za ptice (IBA, BirdLife International, 2004)

- Međunarodno značajna područja za biljke

PROGLAŠENA NA NACIONALNOM NIVOU:

- Nacionalna ekološka mreža: ekološki značajna područja

- Nacionalna ekološka mreža: pojedina proglašena staništa strogo zaštićenih vrsta

- Zaštićena područja: specijalni rezervati prirode i parkovi prirode

Emerald mreža

Područja proglašena nacionalno značajnim staništima vrsta zaštićenih Bernskom konvencijom o zaštiti evropskog živog sveta i prirodnih staništa

Ramsarska područja

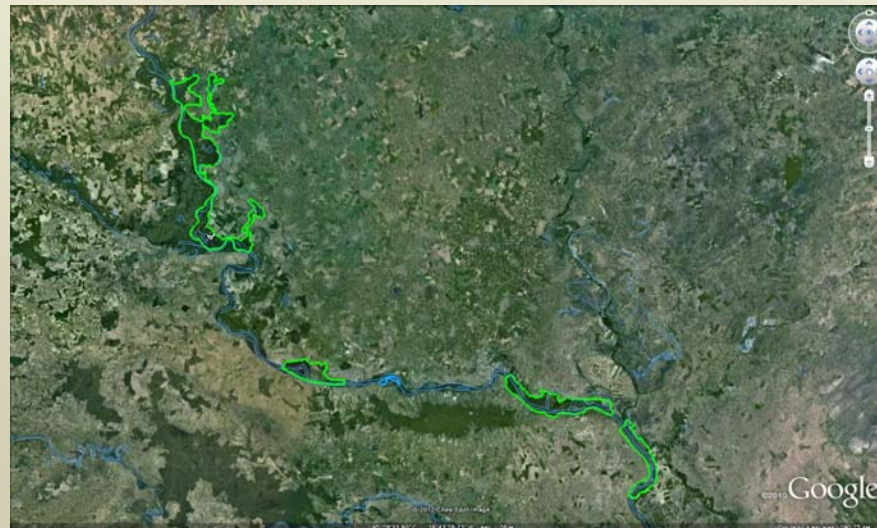
- Proglašena na osnovu Konvencije o vlažnim staništima
- Ključna tačka: međunarodni ugovor o mudrom korišćenju vlažnih staništa
- Gornje Podunavlje
- Preklapa se sa 9 kritičnih sektora
- Koviljsko-petrovaradinski rit
- Preklapa se sa 3 ključna sektora
- Preklapaju se delimično sa specijalnim rezervatima prirode (mere zaštite)

Međunarodno značajna područja za ptice

- Proglašena na osnovu kriterijuma BirdLife International (2000), nacionalni popis napravljen 2009.
- Ključna tačka: najznačajnija područja na nacionalnom nivou izabrana na osnovu strogih evropskih kriterijuma (veličina populacija izabranih vrsta ptica)
- Potencijalna Natura2000 područja na osnovu Direktive o pticama (kriterijum C)
- Samo jedno od četiri od onih na koje projekt potencijalno utiče nije zaštićeno područje (Daunavski lesni odsek), ali se preklapa sa kritičnim sektorom 24 (Preliv)
- Mere zaštite: mere zaštite proglašanih zaštićenih područja i ekološke mreže

Međunarodno značajna područja za biljke

- Proglašena na osnovu PlantLife International (2005)
- Dva se preklapaju sa kritičnim sektorima, oba su zaštićena područja ili su u okviru njih zaštićena područja
- Ključna tačka: najznačajnija područja na nacionalnom nivou za lokalitete od međunarodnog značaja, određena na osnovu strogih evropskih botaničkih kriterijuma
- Imaju pravni status kao delovi nacionalne ekološke mreže

Staništa strogo zaštićenih vrsta

- Deo nacionane ekološke mreže (na osnovu Uredbe o ekološkoj mreži)
- Ključna tačka: pojedina područja koja su staništa strogo zaštićenih vrsta (na kojima ove vrste dostižu najgušće koncentracije, van zaštićenih područja)
- Mere zaštite: u Uredbi o ekološkoj mreži i Zakonu o zaštiti prirode
- 25 potencijalno ugroženih projektnim aktivnostima (na obalama reke i poplavnim područjima uz obale)
- 8 ugroženih projektnim aktivnostima (preklapaju se sa kritičnim sektorima)
- Primer: BEO22b (Susečka ada) – preklapa se sa kritičnim sektorom 18 (Susek)

Parkovi prirode

- Begečka jama i Tikvara
- Proglašeni odlukama lokalnih vlasti Grada Novog Sada i Opštine Bačka Palanka
- Ključna tačka: zaštićena područja na kojima ljudi žive održivo sa zaštićenom prirodom
- Preklapaju se sa kritičnim sektorima 17 (Bačka Palanka) i 18 (Susek)
- Mere zaštite: propisane u dokumentima kojima su proglašeni

Specijalni rezervati prirode

Kategorija I zaštićenih područja

Uspostavljeni uredbama Vlade

Ključna tačka: izuzetno vredna prostrana područja zaštićene prirode, na kojima interna zonacija propisuje različite režime zaštite: od zabrane bilo kakvog korišćenja do ograničenog ekonomskog korišćenja, ali sa zaštitom kao vrhunskim prioritetom

Unutrašnja zonacija i mere zaštite propisane uredbama Vlade

Gornje Podunavlje: 9 kritičnih sektora

Karađorđevo: 2 kritična sektora

Koviljski rit: 2 kritična sektora

Ključne vrste na koje projekt može da ima uticaj: ptice

Žalar slepić *Charadrius dubius*

Gnezdi se na pešćanim i šljunkovitim sprudovima, nanosima i plažama

Strogo zaštićena vrsta u Srbiji, rasprostranjenje ograničeno na rečne ekosisteme očuvane dinamike

Gnezdi se na 13 kritičnih sektora

Mogući negativni uticaji projektnih aktivnosti: uništavanje gnezdilišta bagerovanjem, kretanjem mašinerije i odlaganjem iskopanog materijala nakon bagerovanja

Mogući pozitivni uticaji projektnih aktivnosti: stvaranje potpuno novih mesta gnežđenja

PAŽNJA! Pažljiva studija procene uticaja na životnu sredinu je neophodna

Ključne vrste na koje projekt može da ima uticaj: ptice

Bregunica *Riparia riparia*

Gnezdeća kolonija na kritičnom sektoru 9

- Strogo zaštićena vrsta u Srbiji, gnezdi se u kolonijama na strmim peščanim i lesnim obroncima obala
- Najveća gnezdeća kolonija nalazi se u Srbiji, na Dunavu (u 2011: 12000 parova)
- Gnezdi se na 4 kritična sektora
- Mogući netativni uticaji projektnih aktivnosti: uklanjanje (delova ili celih) odseka za gnežđenje, kao i potencijalnih odseka za gnežđenje, postavljanje građevinskih mašina na odseke za gnežđenje
- Mogući pozitivni uticaji projektnih aktivnosti: stvaranje novih potencijalnih gnezdilišta

Ključne vrste na koje projekt može da ima uticaj: ptice

Vodomar *Alcedo atthis*

- Strogo zaštićen u Srbiji, gnezdi se na strmim obroncima rečne obale
- Gnezdi se na nekoliko kritičnih sektora
- Mogući netativni uticaji projektnih aktivnosti: uklanjanje (delova ili celih) odseka za gnežđenje, kao i potencijalnih odseka za gnežđenje, postavljanje građevinskih mašina na odseke za gnežđenje
- Mogući pozitivni uticaji projektnih aktivnosti: stvaranje novih potencijalnih gnezdišta

Ključne vrste na koje projekt može da ima uticaj: ptice

- Belorepan *Haliaeetus albicilla*
- Crne lunja *Milvus migrans*
- Obe strogo zaštićene vrste u Srbiji
- Velike ptice grabljivice, gnezde se u starim, očuvanim ritskim šumama, a hrane u rečnom koritu, na nanosima i obalama
- Trećina nacionalne populacije belorepana i gotovo polovina populacije crne lunje gnezde se uzduž kritičnih sektora
- Mogući negativni uticaji projektnih aktivnosti: uznemiravanje ptica na mestima ishrane

Ključne vrste na koje projekt može da ima uticaj: biljke

Limosella aquatica (strogo zaštićena u Srbiji)

Lindernia palustris (strogo zaštićena u Srbiji)

- Ekološki specijalisti
- Rastu na peščanim ili šljunčanim nanosima
- Populacije na kritičnim sektorima značajne na nacionalnom nivou
- **PAŽNJA!** Potrebno je mapiranje pre projektnih aktivnosti, i pažljiva studija procene uticaja na životnu sredinu
- **PAŽNJA!** Uništavanje zajednica u vegetacionoj sezoni zabranjeno nacionalnim zakonodavstvom

Ključne vrste na koje projekt može da ima uticaj: ribe

Kečiga (*Acipenser ruthenus*)

Zaštićena vrsta u Srbiji, lov zabranjen u periodu od 1. marta do 31. maja, najmanja dozvoljena veličina jedinki koje se love može da bude 40 cm

IUCN: VU

Živi na rečnom dnu, najčešće na peščanim, šljunkovitim ili glinovitim delovima dna; mlade jedinke u prvoj godini života žive u plitkim vodama sa peskovitim dnom (okolina peščanih ostrva, rukavci)

Najsnažnije pretnje: gubitak mrestilišta bagerovanjem, bagerovanje peska, regulacija vodotoka i zagađenje

Mrestilišta uvek u delovima vodotoka sa šljunčanim dnom

Redovna na dva kritična sektora

Mogući negativni efekti projektnih aktivnosti: ugrožavanje i uništavanje mrestilišta

Ključne vrste na koje projekt može da ima uticaj: sisari

Vidra *Lutra lutra* (vidra)
Strogo zaštićena u Srbiji; IUCN: NT

Prisutna i reprodukuje se na svim kritičnim sektorima
Mogući negativni uticaji projektnih aktivnosti: regulacija vodotoka, uklanjanje obalne vegetacije, izgradnja nasipa, zagađenje
PAŽNJE! Neophodna je pažljiva studija procene uticaja na životnu sredinu
NAJOZBILJNIJA MOGUĆA PRETNJA: promene u morfologiji obale na lokalitetima koji služe za potencijalna mesta reprodukcije

Ključne poruke

- Projektne aktivnosti mogu da imaju negativan uticaj na zaštićena područja i vrste, ali mogu se očekivati i određeni pozitivni efekti
- Pažljiva studija procene uticaja na životnu sredinu je neophodna
- Konsultacije sa ekspertima i zaštitarima su neophodne
- Pravni postupak ishodovanja uslova zaštite prirode, u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode je neophodan (bravo, PLOVPUT!)
- Monitoring ključnih vrsta nakon sprovođenja projektnih aktivnosti je dobrodošao

Hvala!

■ Marko Tucakov

■ Zaštita faune ptica; Međunarodna saradnja i
upravljanje projektima

■ Pokrajinski zavod za zaštitu prirode

■ www.pzzp.rs

■ marko.tucakov@pzzp.rs

